

"Utanförskapsområden"

Säg "utanförskap" och jag osäkrar min revolver!

Nyss hör jag Jan Björklund, utbildningsminister, säga "utanförskapsområden" i P1 morgon. I debatt med Rossanna Dinamarca, V, om den fördubbling av segregationen som det fria skolvalet SKAPAT. Björklund ställer i ett slag hela stadsdelar "utanför".

Dags plocka fram en debattartikel jag skrev i Göteborgs Posten 2012 – om att ord aldrig är neutrala, om den medvetna politik som ligger bakom ordval i debatten:

UTANFÖRSKAPELSEN

Begreppet utanförskap kan låta oförargligt, men är det inte. Mellan utanförskap och bidragsberoende sätts likhetstecken som signalerar att arbete helt oproblematiskt släpper in dig i samhällsgemenskapen. □Riktigt så enkelt är det inte. Eller var ens avsikten.

Text: Maria Wallin (ur GP 16/7/12)

Det Nya arbetarpartiet (M) och Alliansregeringen sätter arbete åt alla främst – för att undvika utanförskap. Det kan låta både behjärtansvärt och oförargligt. I konsekvens därmed vill man ha lägre ingångs- och lägstalöner samt praktiklöner till unga – även till ensamstående mödrar under 25 år.

Ord är dock aldrig neutrala. Det gäller att skärskåda begreppen, för att få syn på den dolda agendan i den förda regeringspolitiken.

Utanförskap fördes in i den borgerliga argumenteringen inför valet 2006 för att beteckna konsekvenserna av socialdemokraternas "bidragspolitik". Det kom att laddas av negativa karaktäristika som bidragsberoende och passivitet men också missbruk, våldstendenser och ekonomiska och sociala problem som går i arv. Fram tonar en komplex bild, där den traditionella välfärdsstaten inte kan lösa problemen, utan

politiken måste drivas bort från wellfare till work. Det vill säga arbete blir lösningen, vägen till självrespekt och makt över vardagen medan arbetslöshet leder till passivitet och beroende.

TobiasDavidsson, forskare på Socialhögskolan i Göteborg, har granskat hur begreppet utanförskap kom i bruk i den svenska riksdagsdebatten 2003-2006. Han fann ingen definition av innanförskap, men ändå etablerades ett "vi och dom".

Fokus hamnar på "dom" – utan jobb, med sociala problem, som bor i "förort" och då talar vi inte om Hovås eller Saltsjöbaden, utan "invandrartäta miljonprogramsområden", där skolan har alarmerande låg andel elever med behörighet till gymnasiet, arbetslösheten är hög såväl som kriminalitet, ohälsotal med mera.

På det här sättet stämplas uppemot 1,5 miljon människor ut i ett "utanförskap", med fastslagna – negativa – egenskaper. Det signalerar en moraliserande uppdelning mellan vi och dom – som har givna (läs sämre) karaktärsdrag.

Bidrag finns inte för att de kan tänkas LINDRA fattigdomen, utan människor är fattiga för att de får bidrag. Därmed utesluts tanken att bidrag skulle kunna kompensera och minska fattigdom med hjälp av höjda bidrag.

Bilden skapas i stället av att ett arbete vilket som helst automatiskt leder till gemenskap, ekonomisk trygghet och god självkänsla. Alla de som jobbar heltid eller mera, men som ändå inte får ihop en tillräcklig lön att leva på ingår inte i den bilden.

Arbete konstrueras i stället som ett fullkomligt oproblematiskt innanförskap. Utanförskap definieras som motsatsen, det vill säga bidragsberoende är samma sak som maktlöshet och att stå utanför samhället. Det leder fram till att alla ska omfattas av modellen att ta vilket arbete som helst till vilket pris som helst – lägstalön, Fas3-ersättning, praktik – allt är bättre än att vara utan arbete.

Långsamt och systematiskt har begreppet utanförskap använts

för att godkänna att somliga får jobba utan att kunna försörja sig, utan att vara friska nog att orka, utan att de har ett arbete de trivs med eller har utbildning för – sådan aspekter är bara kinkiga krav från någon som tacksamt ska ta vad man får. Långsamt och systematiskt är vi tillbaka i det synsätt som fanns för över 100 år sedan, av herrar och tjänstefolk, av överklass och underklass, av fint folk och oborstade, personer med makt och maktlösa.

Framför allt Moderaterna har för länge sedan tagit sig rätten till problemformuleringen i den politiska debatten, att ladda begrepp med nya innebörder – enligt ett väl genomtänkt körschema. Deras reklamakare har sedan länge hittat begrepp som inte använts mycket eller på det sätt och med den innebörd som man sedan laddar orden med (t ex frihet, Nya arbetarpartiet). Per Schlingman lyckas kanske som ny PR-strateg inför valet 2014 till och med ladda solidaritet med ny innebörd, vem vet? Han är en av partiets vassaste spinndoctors och den nya titeln visar vad det handlar om; vem vinner PR-racet? Begreppen måste dock analyseras och genomskådas på det sätt som Tobias Davidsson gjort i sin avhandling Utanförskapelsen för att man ska få syn på hur målbilden ser ut.

I USA är underklass en vanlig term, i Storbritannien använder man begreppet social exclusion, i Sverige utanförskap. Underklass är ett rakare begrepp, utan krusiduller. Social exclusion (social uteslutning) ett begrepp som omfattar processen som trycker ut folk ur samhällsgemenskapen. Men utanförskap signalerar mera något som individen har hamnat i, mera av eget tillkortakommande, egen förskyllan – något man kan välja bort, bara man tar i litegrand. Och det signaleras inga andra åtgärder från samhället än att tvinga in folk i arbete, vilket som helst, under vilka villkor som helst – under förespegling att det sker för deras egen skull, de blir så isolerade och ensamma annars.

Ordet utanförskap döljer den process av utanförskapande som sker. Hur folk utan tillräcklig månadsinkomst från lön,

sjukförsäkring, a-kassa eller bidrag slängs rakt ut i ett "utanförskap utanför utanförskapet" som en av rösterna i Uppropet på www.socialaktion.nu uttrycker det. Berättelser som skildrar levnadsförhållanden för människor – även de som tidigare "gjort rätt för sig" – som vi inte sett maken till i Sverige på många, många decennier.

Så skapas en underklass av nya och nygamla grupper som berövas allt fler möjligheter att någonsin kunna ta sig in i något "innanförskap" igen.

Maria.wallin[at]socialpolitik.com

Läs vidare:

Utanförskapelsen. En diskursanalys av hur begreppet utanförskap artikulerades i den svenska riksdagsdebatten 2003-2006, Tobias Davidsson, Göteborgs universitet 2009.